

Խմբագիրներ՝
Արմեն Եսայանց
Ցուցադրությունների գծով տնօրեն
Գաֆէսճեան արվեստի կենտրոն (ԳԱԿ)

Էմմա Կիրակոսյան
Միջոցառումների համակարգող
ԳԱԿ

Տեքստերի հեղինակներ՝
Մարինա Ստեփանյան
Արվեստաբան

Արմեն Եսայանց
Արվեստաբան, արվեստագիտության թեկնածու

Ստեղծագործությունների լուսանկարներ՝
Ասատուր Եսայանց (41-46, 48-53)
Ալբինա Վարդանյան (101,146)
Գարեգին Աղաբեկյան (100,112,142,143,156,159, 163-164,172,174,176,180,184-187,190)
Ջավեն Խաչիկյան (114,115,160,162,167, 169-171,173,175,177,178,181-183,188,191)
Լևոն Փարյան (23,39,193)
Տիգրան Պետրոսյան (77-89,93,94,106-109, 128-131,136,137,140,141,147,157,161, 165,168,179,189,198,199)

Գրքի կազմի լուսանկար՝
Արմենայրես Հայկական լրատվական գործակալություն
Նեմրութ Բաղդասարյան

Արխիվային լուսանկարներ՝
Թերեզա Միրզոյանի ընտանիք

Գրքի ձևավորում՝
Լուսինե Սաղաթեյան

Գեղարվեստական ղեկավար՝
Էդիկ Պողոսյան

Տպագրություն՝
«Անտենոր» տպագրատուն
Երևան, Հայաստան

ISBN 978-9939-9265-8-2

© «Գաֆէսճեան թանգարան» հիմնադրամ, 2023
Սույն հրատարակության որևէ մաս չի կարող վերարտադրվել առանց Գաֆէսճեան արվեստի կենտրոնի գրավոր թույլտվության:

Editors:
Armen Yesayants
Director of Exhibitions
Cafesjian Center for the Arts (CCA)

Emma Kirakosyan
Events Coordinator
CCA

Texts Authors՝
Marina Stepanyan
Art Historian

Armen Yesayants
Art Historian (PhD)

Photos of the artworks:
Asatur Yesayants (41-46, 48-53)
Albina Vardanyan (101,146)
Garegin Aghabekyan (100,112,142,143,156,159, 163-164,172,174,176,180,184-187,190)
Zaven Khachikyan (114,115,160,162,167, 169-171,173,175,177,178,181-183,188,191)
Levon Parian (23,39,193)
Tigran Petrosyan (77-89,93,94,106-109, 128-131,136,137,140,141,147,157,161, 165,168,179,189,198,199)

Book Cover:
Armenpress Armenian News Agency
Նեմրութ Բաղդասարյան

Archival Photos:
Tereza Mirzoyan's family

Book design:
Lusine Saghatelyan

Art Director:
Edik Boghosian

Printed in
Antenor Print Printing House
Yerevan, Armenia

© Cafesjian Museum Foundation, 2023
No part of the content of this publication may be reproduced without prior written permission from the Cafesjian Center for the Arts.

«Թերեզա Միրզոյան 100» գիրքը հրատարակվել է ականավոր հայ քանդակագործ, ՀԽՍՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, պրոֆեսոր Թերեզա Միրզոյանի (1922-2016) 100-ամյա հորեյանի առթիվ: Սա առաջին համապարփակ մենագրությունն է, որ անդրադառնում է քանդակագործի ստեղծագործությանը և անցած ճանապարհին: Հրատարակությունը լույս է տեսել Թերեզա Միրզոյանի ժառանգների և Գաֆէսճեան արվեստի կենտրոնի (ԳԱԿ) համատեղ ջանքերով և ամփոփում է նաև Կենտրոնում 2022 թվականի ապրիլի 22-ից հունիսի 19-ը կայացած «Թերեզա Միրզոյան 100» հետահայաց ցուցադրությունը:

The book, *Tereza Mirzoyan 100*, is published in celebration of the 100th anniversary of the renowned Armenian sculptor, Honored Artist of the ArmSSR, and Professor Tereza Mirzoyan (1922-2016). This publication is the first comprehensive monograph exploring both the life and the oeuvre of the esteemed sculptor. The book, an integral part of a collaboration between the Cafesjian Center for the Arts and the heirs of Tereza Mirzoyan, also complements the retrospective exhibition *Tereza Mirzoyan 100*, held at the Center from April 22 to June 19, 2022.

1953

Ստանդարտիկը
գիպսThe Fencer
gypsum

Առողջությունը, ուժը, մարմնի ամրակազմությունը, դիմաց-կունությունը, կենսուրախությունը այն որակներն էին, որ սերմանում էին երիտասարդների մեջ. որոնց վրա հույս էր դնում երկիրը: Իհարկե, այդ աշխատանքները կարելի է դասել քանդակագործական ագիտակալատի շարքին, որին տուրք էին տվել այդ շրջանի գրեթե բոլոր վարպետները: Այդ անհրաժեշտ, բայց տարեցտարի ավելացող ռացիոնալիզմի բաժինը, որը բնորոշ էր նախապատերազմյան լարված ժամանակաշրջանին, հետպատերազմյան շրջանում աստիճանաբար ստանում է ֆոնային բնույթ ու դառնում սովորական: Չափից դուրս հուզական ու քնարական Թերեզայի համար դժվար էր մնալ այդ նորմերի սահմաններում: Նա զգում էր, որ նման մոտեցմամբ տեսադաշտից դուրս է մնում մեր կեցության զգալի մասը՝ տունը, կենցաղը, ընտանիքը, մարդկային փոխհարաբերությունները, նրանց բարդությունները: Թերեզա Միրզոյանի ստեղծագործության մեջ սկսում է հասունանալ

մի ներքին բողոք: Նա ձգտում է իր աշխատանքներում արտահայտել կենդանի, անմիջական զգացումները: Դա երիտասարդ, գեղեցիկ, կենսախինդ կնոջ հոգեկան աշխարհի ներդաշնակության պահանջն էր: Այդպիսին է նրա առաջին քանդակախմբերից մեկը՝ «Ափին» (էջ 28) աշխատանքը, որտեղ Թերեզան երկֆիգուր կոմպոզիցիայի մեջ կարողացել է ցույց տալ երիտասարդության առկայծող ցնծությունը՝ հեռանալով ծանձրալի շաբլոնից: Իրենց ֆիզիկական առողջությունը ցուցադրող երկու աղջնակ տրվում են անկաշկանդ ուրախության՝ ջուր ցողելով միմյանց վրա: Այս գործը դիտողին գրավում է իր մանկական ինչ-որ չարաճճիությամբ: Կոմպոզիցիան վերածվում է դինամիկ շարժումների և ժեստերի որոշակի միասնական իմաստային արտահայտության: Նրանում հստակորեն լսվում են զուտ մարդկային ձգտումների՝ դեպի ուրախությունը տանող արձագանքները, որոնք մի պահ շեղում են կյանքի դժվարին պայմանների զգացողությունից:

Թերեզա Միրզոյանը ընդարձակում է իր թեմաների շրջանակը: Մայրության, սիրո, տխրության, թախիծի, սպասումների ու մոտրումների մոտիվները բացահայտվում են կանացի քնքուշ նրբանկատությամբ, ինչը նրա օժտվածության ակնհայտ դիմագիծն է: Նյութին տիրապետելով՝ քանդակագործն սկսում է բարդացնել սեփական հոգևոր ու հուզական փորձից կուտակված խնդիրները, որոնք ելք են փնտրում:

Հայկական քանդակագործության մեջ «Կժով աղջիկը» (էջ 106) ավանդական թեման Միրզոյանի մոտ ստանում է զուսպ քնարական երանգ: Այդ կենցաղային մոտիվը կարելի է մեկնաբանել՝ ներթափանցելով ներքին մտքերի ու զգացմունքների, նախազգացումների ու ցանկությունների դաշտ: Բուն ժողովրդական այդ կերպարը հանդիպում է երգերում, հեքիաթներում, պարերի մեջ: Կուժն ուսին աղջիկը գտնվում է անձնական ապրումների իշխանության ներքո, ապրումներ, որոնք պետք է այնպես հաղորդել, որ այդ վիճակը հնարավորինս ամբողջական արտահայտվի պլաստիկայում, նյութի ընտրության, նրա ֆակտուրայի, ծավալների մեկնաբանության մեջ:

Թերեզա Միրզոյանը ողջ կյանքում, որպես քանդակագործ, կատարելագործվել է, ուսումնասիրելով բնության մի այնպիսի զարմանահրաշ երևույթ, ինչպիսին մարդկային մարմինն է: Դա պլաստիկ բարդ օրգանիզմ է՝ պինդ ոսկրերով, ճկուն կապաններով, մկաններով, արտաքին ազդակներին արագ արձագանքող նյարդերով: Տիրապետելով այդ մեխանիզմին, անատոմիական ձևերին՝ քանդակագործը ունակ է հեշտությամբ անցում կատարելու դեպի գեղարվեստական անատոմիա, որին կարող է տիրապետել և որը կարող է զգալ միայն այն վարպետը, որ կհամարձակվի խախտել համաչափությունները, աղավաղել ժեստերը, շարժումները՝ ենթարկելով դրանք կերպարի սրված արտահայտչականությանը:

Լենինականի (այժմ Գյումրի) տեքստիլ կոմբինատի կողմից պատվիրված «Ջուլհակուհի» (էջ 110) ալյումինե աշխատանքը, քանդակագործի ճարտարապետական համաչափությունների ճիշտ ընկալման շնորհիվ ներդաշնակորեն ձուլվեց շրջակա միջավայրին: Նմանատիպ աշխատանքների կողքին այդ կերպարը թողնում էր մոդեռնիստական տպավորություն: Գեղարվեստական մտածողության ճշգրտությունը Թերեզա Միրզոյանին թույլ տվեց հեռանալ իրականությունից ու ջուլհակուհու կերպարն օժտել յուրօրինակ գեղարվեստական արտահայտչականությամբ: Շնորհիվ նման գեղարվեստական «արտահայտության» կրճատվում է, ինչպես կասեր խորհրդային արվեստի հետազոտող Ա. Միրզոզովը. «ավանգարդի երկրպագուների ու հանրության լայն զանգվածների միջև ընկած տարածությունը»:

1953

Էտյուդ
գիպսEtude
gypsum

living trees. Her hands raised skyward, she grapples with the meaning of her tragic loss. Rather than offering consolation, the sculptor situates the work amongst trees, suggesting an alternate viewpoint where the wisdom of life lies concealed. Life persists despite all obstacles, taking root and pressing forward, replenishing what has been lost. Tereza Mirzoyan presented death within the framework of ongoing inevitability, seeking to reconcile with mortality at the precipice of new life.

The artist's similar approach of simplicity and restraint is demonstrated in her work titled *Mercy* (p. 34). The sculpture communicates a sense of empathy, a longing to connect with the wounded individual, and to convey feminine strength and hope to him. In this singular piece, where the figures are unified and indistinguishable in their agony, the form adheres to the plastic principles of sentiment.

Tereza Mirzoyan excelled at handling material both as a craftsman and as an artist who understood the significant reliance on exploring its characteristics. Stone, wood, metal, and chamotte – she selected these mediums based on the task, the core idea, and the content of the image. Tereza’s hands were capable of not just sensing the material but also assessing it with an intrinsic instinct, perceiving its weight, lightness, flexibility, and density. In essence, she possessed the required qualities to realize the emotional task.

Certainly, this was her guiding principle – musing on the depictions of the elderly who had witnessed a lot in their lives. A mother sits hunched over, shoulders drooping, her gaze averted, stubbornly awaiting the return of her departed son. Barefoot, with her hands resting on her knees, she is confined by her solitude and dismal thoughts. Tereza Mirzoyan penetrated the depths of this image, and chose chamotte for its roughness, clumsiness, coarseness, and simplicity. It was a material that wouldn't accept any fine treatment, was self-sufficient due to its natural essence, suitable for drama rather than lyricism.

Tereza Mirzoyan, being of a sensitive and emotional disposition, felt a closer affinity to female characters than male ones. Yet, her female figures exhibited a powerful, determined core that historically was not typically associated with women. Throughout her tireless life, she perpetually revisited her beloved theme and motif – the enigmatic essence of femininity. A keen observer, she succeeded in capturing the polyphony of fleeting, rapidly passing, almost imperceptible lyrical insights in the fluidity

Առաջին շարքում՝ ձախից աջ: Գնել Բրուտյան, Վարդգես Ստեփանյան, Թերեզա Միրզոյան, Միքայել Նազարյան, Գայանե Նազարյան: Երկրորդ շարքում ձախից աջ՝ Վալենտին Նեֆոնտով, Գետիկ Բաղդասարյան, Արտյուշա Պապոյան:

Front row left to right: Gnel Brutyan, Vardges Stepanyan, Tereza Mirzoyan, Michael Nazaryan, Gayane Nazaryan, Second row left to right: Valentin Nefontov, Getik Baghdasarian, Artyusha Papoyan.

1970

Գթասրտություն
բազալտ

Mercy
basalt

of movement. Mirzoyan crafted a whole series of female characters, seamlessly melding the real with the ideal. While their faces lack individuality and precision, they are nonetheless imbued with an emotional authenticity despite their "antique" character. They are harmoniously sequestered within their internal worlds, as though intently listening to themselves to perceive their feelings – feelings disconnected from external life, but linked to an internal life that is thrilling, elusive, and constantly changing. In her work, *Poetry* (p. 129), we observe how the body responds to a moment of joy – an ecstasy that seemingly emerges from nowhere, engulfs the woman's essence completely, making her body contract and her head tilt back in the rush of this emotion.

Tereza Mirzoyan was adept at intuitively capturing and reflecting, through her female characters, the dream of harmony, balance, femininity, and wisdom that is inherent in women. It's important to remember the influence of the school that nurtured her talent, a school that placed emphasis on naturalness and sincerity, without contradicting tradition. In her work, Mirzoyan didn't

dramatically challenge the logic of living nature, thereby demonstrating its boundless potential. But credit must be given where it's due. A mentor with over 60 years of experience, she never opposed, but instead, always encouraged the creative explorations of her students. She herself wasn't unfamiliar with stylization when it was required to address a specific aspect. Possessing an instinctual sculptural sensitivity, in accordance with the nature of the material without distorting it, she occasionally employed "playful", uneven, and circular forms that conveyed the wholeness and animation of energy and emotion. A prime example is her work *Reunion* (p. 144), resonating monumentality, where the division into circles becomes a force that stirs the imagination. The female figure, bent against a fierce wind, paradoxically exudes both instability and confidence.

In the early 80s, Mirzoyan was given the task of designing the Main Post Office of the town of Spitak (p 20). The project intended to showcase all possible forms of communication and message transmission, tracing back to ancient times. The composition comprised eight

1971

Ձախից աջ. Նորիկ Աղաջանյան, Գրիգոր Ահարոնյան, Սուրեն Ստեփանյան, Էրեմ Վարդանյան, Թերեզա Միրզոյան, Սարգիս Բաղդասարյան:
Left to right: Norik Aghajanian, Grigor Aharonian, Suren Stepanyan, Erem Vardanyan, Tereza Mirzoyan, Sargis Baghdasarian.

bas-reliefs, crafted in chamotte and arranged on the wall in a planned sequence. The work was executed in the form of stylization that was characteristic of Mirzoyan during that period. Central to the composition, linking all its elements, was a female figure. It represented the recipient of information from all conceivable sources: the fluid, undulating forms transitioning from one composition to the next, seemingly continuing one another, brought together couriers, pigeons, horse mail, trains, planes, ships, and telephone operators into a unified entity, giving it an intriguing and integral quality. This work, which was originally conceived and professionally executed, was regrettably destroyed in the Spitak earthquake of 1988.

When Mirzoyan turned her artistic focus towards grand personalities, her sculpting language evolved. The spiritual and creative force of these individuals facilitated her in conveying the vitality of the body and materializing the inner thoughts of the chosen hero, her unique artistic style, and her poetry and philosophy. The challenge was how to encapsulate the greatness and significance of the brilliant medieval miniaturist *Toros Roslin* (p. 127) in a single-figure composition. How to imbue a stone with spirit, how to render a tangible, sensory image of Roslin? After all, the subject was not just a figment of imagination but a historical figure, one who not only personified heroic

sanctity and asceticism, but also inspired awe for worldly life. Mirzoyan was so profoundly immersed in this image that she was able to conceive, with extraordinary clarity and precision, the kind of person this genius had been. She was mindful of the complexity of her task – to instill the spirit of the epoch in stone or to grasp its essence, even if momentarily. Furthermore, this should all be intelligible and evident to the sight and senses of our contemporaries. Tereza Mirzoyan's Roslin is masterfully carved into a clear stone shape. Through the undecorated simplicity of the image, a personality of exceptional spiritual strength and tension is conveyed. Steering clear of pathos and surplus emotional effects, the sculptor manifests the tranquil, rhythmic breath of a robust spirituality, reflecting an era renowned for its strong-willed and gifted individuals.

The sculptor used an entirely distinct method in creating the image of *Amirdovlat Amasiatsi* (p. 150). In her depiction of this eminent medieval physician and scientist, Mirzoyan strove for psychological authenticity. She selected one of her bright, young students, Tadevos Gevorkyan, to model for the historical figure. In his features, she perceived not only the requisite balance but also an inner vigilance complemented by a soothing calm and readiness to help others. Mirzoyan presented her subject as a vibrant modern personality, embodying

resilience and a wisdom-infused, mildly melancholic empathy. By casting Amirdovlat as a figure of our time, the artist seems to suggest his enduring presence and influence. While generalizing, she also accentuated the distinctive attributes of the model, highlighting the high cheekbones, hollowed cheeks, firm line of the mouth, and the poignant furrow between the eyebrows. This attention to detail enables viewers to establish an emotional connection with the model.

During the harrowing years of hardships endured by the Armenian people, marked by the Spitak earthquake, the Sumgayit and Baku pogroms, the Karabakh war, as well as severe famine and bitter cold, Mirzoyan persisted in her work under conditions bordering on the inhumane. Her breath would freeze and her fingers would stiffen, yet the awareness of her mission enabled her to channel the fortitude of our ancestors. These ancestors found fulfillment in serving their people amid relentless strife, which in turn infused Mirzoyan with hope and determination to carry out her life's purpose. It was during this time when a wave of refugees from Azerbaijan arrived in Yerevan. In the wake of the Karabakh conflict, an Armenian family that had escaped the Baku pogrom took refuge in Tereza Mirzoyan's studio, residing there for a substantial period. Mirzoyan's works, *Refugee* (p. 37), *Soldier's Father* (p. 21), and *Soldier's Mother* (p. 152), filled with tragic bitterness, stood as her response to these terrifying times. The elderly individuals, most likely bereft of friends and relatives, found themselves immersed in despair and pain. However, they were depicted in unity with nature and history, representing an escape from the constraints of their external circumstances to a deeper spiritual reality. Amid such grim conditions, a persistent idea emerged – to reshape the present through the amassed experience of suffering, channeling it into spiritual strength.

Creating in a field traditionally perceived as masculine, Tereza Mirzoyan remained steadfastly true to her feminine intuition and nature. Her stance was resolute and unvarying, emphasizing charm, beauty, and gentleness. Her commitment to this principle held firm in her *Series of Angels*, created in 2003 during her trip to the United States. This series provided another opportunity for her to explore human existence issues, perpetually oscillating along the timeline between right and wrong. Tereza Mirzoyan's angels, striking in their real and tangible form, exist alongside us. They are beings that equally belong to heaven and earth. The sculptor infused them not only with virtue but also imbued them with a mystery she sought to

1990

Փախստականը
բրոնզ

The Refugee
bronze

Ձախից աջ. Գրիգոր Բաղումյան, Տիգրան Արզումանյան, Սամվել Ղազարյան, Արարատ Հովսեփյան, Գագիկ Ստեփանյան, Թերեզա Միրզոյան, Թադևոս Գևորգյան, Ռուզան Քյուրքչյան, Գագիկ Ղազարյան, Ստեփան Քյուրքչյան, Լևոն Վարդանյան:

Left to right: Grigor Baghumyan, Tigran Arzumanyan, Samvel Ghazaryan, Ararat Hovsepyan, Gagik Stephanyan, Tereza Mirzoyan, Tadevos Gevorgyan, Ruzan Kyurkchyan, Gagik Ghazaryan, Stephan Kyurkchyan, Levon Vardanyan.

unveil through the human form's veil. Her angels do not transcend the temporal flow. Eschewing all stereotypes with ease, Tereza Mirzoyan rendered her angels with both ethereal beauty and grace, while underscoring their human-like feelings and tender sorrow in the face of human misdeeds. She delicately nuanced the portrayal of their bodies, and the soft molding of their forms made their images appear vibrant and intimate.

The design of Grigor Lusavorich Cathedral in Yerevan incorporated a synthesis with sculptural decoration. The chief architect of the Cathedral, S. Kyurkchyan, appointed Tereza Mirzoyan to create one of the apostolic row's most significant figure, St. Peter (p. 22). This proved to be an apt choice as, in addition to the evident masculinity, a delicate soul sympathetic to sinners needed to be manifested in the image of "the keeper of the keys" to Paradise. Today Mirzoyan's St. Peter has its rightful place within one of the 12 niches inside the Cathedral.

Tereza Mirzoyan played a pivotal role in the Yerevan State Academy of Fine Arts since its inception, establishing the Sculpture Department, which she led for 24 years and is now named after her. She significantly influenced Armenia's post-war sculptural evolution and persistently

taught students not just art fundamentals, but also humanity, patriotism, and beauty appreciation. Despite the Institute's challenging conditions, she tirelessly nurtured her students' talents, encouraging them throughout their studies and later tracking their creative successes. Thanks to her nurturing mentorship, students affectionately named her "Mother Teresa."

Tereza Mirzoyan passed away on August 7, 2016. Her remarkable talent shone in the realm of sculpture; an art form not traditionally associated with women artists. A perpetual seeker of truth and justice, Mirzoyan was renowned for her social and ideological commitment, her remarkable courage, innate freedom, and distinctly feminine charm in her creative ethos. She will be fondly remembered in this light by her students, friends, and within the annals of Armenian art history.

Marina Stepanyan
Art Critic

In 2002-2003, Tereza Mirzoyan travelled to the USA, where she worked on one of her latest series featuring images of angels. During her stay, accompanied by her student Razmik Ghazaryan, she visited the celebrated American-Armenian photographer Levon Parian's studio and had a photo session.

Թերեզա
Միրզոյանը՝ մուսա

Tereza Mirzoyan -
a Muse

Դմիտրի Նալբանդյան
ստվարաթուղթ, յուղաներկ
Dmitry Nalbandyan
oil on cardboard
1954 / 23 x 28

Էդուարդ Իսաբեկյան
թուղթ, ածխամատիտ
Eduard Isabekyan
carbon pencil on paper
1940 / 55 x 41

1952

Արփենիկ Նալբանդյան, Էդուարդ Իսաբեկյան, Թերեզա Միրզոյան
Arpenik Nalbandyan, Eduard Isabekyan, Tereza Mirzoyan

Առաջին տարին նրանից լուրեր էին գալիս, նամակներ, իսկ հետո կապը խզվեց։ Այն ժամանակ՝ 1942թ.-ին, Խարկովի մոտ ընկել էր շրջափակման մեջ։ Սպաներին գերի չէին վերցնում, գնդակահարում էին, իսկ նա արդեն փոխգնդապետ էր։ Նրանից վերցրել էին փաստաթղթերն ու տարել գնդակահարության։ Դավիթն ուներ հորեղբոր որդի. նա որբ էր մնացել։ Նրան Դավիթի հայրն էր մեծացրել և ուղարկել Գերմանիա՝ սովորելու։ Այնտեղ էլ մնացել էր։ Երբ սկսվեց պատերազմը, եղբայրները հայտնվել էին ռազմաճակատի տարբեր կողմերում։ Եվ այնպես էր ստացվել, որ գերմանական կողմի հրամանատարը հենց Դավիթի եղբայրն էր եղել։ Եղբոր փաստաթղթերը ստուգելիս նա տեսել էր իր ազգանունը, և հասկացել, որ գնդակահարվողը եղբայրն է, դուրս էր թռել աշխատասենյակից ու գոռացել՝ չգնդակահարել։ Հետո նա տեղափոխել էր եղբորը Գերմանիա, որտեղից էլ Դավիթը անցել էր Լոնդոն, սկսել աշխատել, քանդակներ անել։

Շատ ավելի ուշ, մեր ուսանողներից մեկից տեղեկացա, որ նա Լոնդոնում տեսել էր Դավիթին։ Դավիթը նրան ճանաչել էր ձեռքից (նրա մի մատը ջարդոտված էր)։ Դավիթը վերադառնալ չէր կարողացել. չէ՞ որ նա գերության մեջ էր եղել, նրան իսկույն կաքսորեին։ Հարազատների հետ էլ կապ չէր պահպանում, որպեսզի նրանց հարվածի տակ

չդնի։ Նա ամուսնացել էր Ուկրաինայից եկած մի բուժքրոջ հետ, որը որդու հետ հայտնվել էր Լոնդոնում։ Երեխան մտերմացել էր Դավիթի հետ, սկսել էր նրան հայրիկ կոչել, և Դավիթն էլ նրան սկսում է այնքան սիրել, որ ամուսնանում է նրա մոր հետ։ Սեփական երեխաներ նա չունեւ։ Դավիթը արվեստի գործերի վերականգնող էր. դրանով էր գումար վաստակում, հնագույն կտավներ էր հավաքում։ Քանդակագործությամբ ևս զբաղվում էր, չնայած առաջին կուրսից էր ճակատ մեկնել, բայց մինչ այդ աշխատում էր հանրահայտ քանդակագործի մոտ։

1966 թվականին՝ 25 տարի անց, որպես զբոսաշրջիկ Նկարիչների միության կողմից այցելեցի Լոնդոն։ Հեռախոսային գրքի օգնությամբ գտա նրան, գրքում Դավիթ Մեթրեվելի անունը միակն էր։ Մենք հանդիպեցինք։ Նա մեր խմբի հետ Բրիտանական թանգարան եկավ։ Իսկ հետո ինձ ու ընկերուհուս հրավիրեց տուն։ Այնտեղ էր և նրա մտերիմ ընկերը՝ մի վրացի, որ ապրում էր Իսպանիայում։ Երբ ես տուն մտա, նա բազմանշանակ նայեց ինձ ու հարցրեց. «Ի՞նչ գույնի է Ձեր զգեստը»։ Ես միանգամայն հանգիստ պատասխանեցի՝ կարմիր։ Ամբողջովին մոռացել էի այդ պատմության մասին։ Դավիթը շատ շփոթվեց։ Նրա կինը նույնպես գիտեր այդ պատմությունը և անհանգիստ էր։

Հաջորդ օրը նա ինձ ժամադրեց դեսպանատանը։ Ես չգնացի։ Նա եկավ ինձ մոտ։ Ես նստեցի նրա մեքենան, ու մենք երկար արտասվեցինք։ Դա էր հենց իսկական հանդիպումը, շատ հուզիչ էր։ Նա ինձ առաջարկեց մնալ, բայց ես ասացի, որ ամուսնացած եմ ու երջանիկ, չնայած արդեն բաժանված էի։ Մենք այլևս չհանդիպեցինք, բայց նա իմ ողջ կյանքում անվերջ ներկա է եղել, անգամ հաստոցը, որի վրա մինչ օրս աշխատում եմ, նրա ձեռքերով է պատրաստված։

1962թ.-ին. հայրս մահացավ։ Խորթ մայրս մնաց մենակ, ու ես նրան տարա ինձ մոտ։ Հորս բնակարանը փոխանակեցինք ու ապրում էինք նույն աստիճանահարթակի վրա՝ մորս ու խորթ մորս հետ։ Շատ լավ ու համերաշխ էինք ապրում։ 1974թ.-ին խորթ մայրս մահացավ։

Ես միշտ շատ եմ աշխատել ու մեծագույն հաճույք ստացել աշխատանքից։ Խորհրդային Միության տարբեր երկրներից բազմաթիվ պատվերներ էի ստանում, կազմակերպում ցուցահանդեսներ, կատարում մոնումենտալ աշխատանքներ։ Առաջին կոթողային գործերիցս մեկը տեղադրված է Սիսիան քաղաքի մուտքի մոտ, մի կոթող՝ Չարենցավանի մուտքի մոտ։ Գյումրիում երկրաշարժից հրաշքով փրկվել էր իմ «Ջուլիակուհին», իսկ Սպիտակում իմ ձևավորած կապի տունը, ցավոք, քանդվել էր։ Երևանում տեղադրված են իմ «Մխիթար Հերացի» և «Ամիրդովլաթ Ամասիացի» կիսանդրիները և այլ աշխատանքներ։ Իմ քանդակները տեղադրված են ոչ միայն Երևանում, այլև Գյումրիում, Վանաձորում, Աբովյանում, Դիլիջանում, Ռուսաստանում՝ Կոնենկովի թանգարանում, կան աշխատանքներ և այլ երկրներում։ Վերջերս ցուցահանդես ունեցա ԱՄՆ-ում, հանդիպեցի ուսանողներիցս շատերին։ Առաջարկում էին Ամերիկայում մնալ, բայց ես դա անել չէի կարող, որովհետև դասավանդում էի, ուսանողներ ունեի, ստեղծագործական արվեստանոց, դիպլոմնիկներ։ Ուսանողներս իմ առանձնահատուկ հպարտությունն են։ Բախտը նրանց ուր էլ տանի, ինձ չեն մոռանում, զանգում են, նամակներ գրում։ Բայց կարևորը նրանց մասնագիտական ձեռքբերումներն են։ Իմ ուսանողներից մեկը, ում դիպլոմային աշխատանքի ղեկավարն էի, սովորում է Ֆլորենցիայում, և այնտեղ հիացած են նրա մասնագիտական հմտություններով։ Նույնիսկ վերջերս Ռավեննայում՝ Դանթեին նվիրված մրցանակաբաշխության ժամանակ (մասնակցում էին 800 երկրներից ժամանած նկարիչներ) իմ ուսանողներից երեքը արժանացան հեղինակավոր բարձրագույն մրցանակների։

1965

Չախից աջ՝ Աննա Միրզոյան
(Թերեզայի մայրը), Նարինե Խաչատրյան
(ավագ դուստրը), Թերեզա Միրզոյան,
Անուշ Առաքելյան (կրտսեր դուստրը)

Left to right: Anna Mirzoyan
(Tereza's mother), Narine Khachatryan
(elder daughter), Tereza Mirzoyan, Anush
Arakelyan (youngest daughter)

Երևան, 2002թ.

ԹԵՐԵԶԱ
ՄԻՐԶՈՅԱՆ

Հետահայաց ցուցադրություն

100
TEREZA
MIRZOYAN

Retrospective Exhibition

Քանդակներ
Sculptures

1960

Հայաստանում խորհրդային իշխանության
հաստատման համար մղված պայքարում
զոհված զինվորների հիշատակին
բրոնզ, բազալտ

Monument to the fallen
Revolutionaries of the May Uprising
bronze, basalt

1967 թ.-ին Երևանի Աբովյան փողոցի կանաչ գոտիներից մեկում հայտնվեց պղնձաձուլ «Սիրում է, չի սիրում» ֆիգուրը: 1980-ականների վերջում այս ստեղծագործությունն անհետացավ. տեղում հայտնաբերվել էին միայն մի քանի բեկոր գողացված քանդակից: 2012 թվականին քանդակագործի 90-ամյա հոբելյանի առթիվ քանդակը վերականգնվեց և իր տեղը գտավ նույն փողոցի վրա: Թերեզա Միրզոյանի արված էսքիզը, ինչպես նաև աշխատանքի լուսանկարները օգնեցին արվեստագետի ուսանողներին՝ Գետիկ Բաղդասարյանի գլխավորությամբ, ստեղծել քանդակի նոր տարբերակ:

In 1967 on one of the lawns of Abovyan Street in Yerevan, a copper figure *He Loves Me, He Loves Me Not* appeared. In late 1980s the sculpture disappeared: it was brutally mutilated and only some fragments were left on the spot. It was restored and ‘settled’ in the same street in 2012 celebrating the 90th anniversary of the artist. Tereza Mirzoyan’s former students led by Getik Baghdasaryan created a new version of the figure based on the sketches by the artist herself.

1967

Սիրում է, չի սիրում
բրոնզ

He Loves Me,
He Loves Me Not
bronze

1988

Կանչ
իրական

The Call
chamotte

1989

Ողբ
բրոնզ

Sorrow
bronze

Հիշելով Թերեզա
Միրզոյանին

Remembering
Tereza Mirzoyan

Քանդակագործ Թերեզա Միրզոյանը ազատ տիրապետում է այն նյութին, որով աշխատում է, իսկ բազալտը, ալյումինը, պղինձը... հնազանդ են նրա մատներին: Թերեզա Միրզոյանը իր հոգու կիրքն է ներդնում, այն ստեղծագործությունների մեջ, որոնց վրա աշխատում է: Նրա ստեղծագործությունը վարպետության որոնում է: Այն իր հնչեղությունն է գտնում մոնումենտալ հուշարձաններում, քանդակներում, կոմպոզիցիաներում և ռելիեֆներում: Հետևաբար արդար և անկեղծ են հնչում քանդակագործի խոսքերն այն մասին, որ իր լավագույն գործերն այն գործերն են, որոնք նա դեռ չի ստեղծել:

Բորիս Զուրաբով
Արվեստաբան

The sculptor Tereza Mirzoyan is confident with the material she works with. Basalt, aluminum, hammered copper are obedient to her fingers... Tereza devotes passion from her soul, to the creations that she works on. Her artistry strives for mastery. This endeavor can be seen in monumental works, small works, hammered copper compositions and bas reliefs. Therefore, the words of the sculptor, that her best works are those that she has not yet made, seem fair and sincere.

Boris Zurabov
Art Historian

Ապշեցուցիչ է, ամուր ձեռքերով փխրուն կնոջ աշխատասիրությունն ու ոգեշնչումը: Առանձնահատուկ գեղեցկության և տաղանդի տեր կնոջ, որին կարող է նախանձել ցանկացած քանդակագործ:

Սվետլանա Ավագյան
Լրագրող

The diligence and inspiration of a fragile woman with strong hands, a woman of special beauty and talent, which can be envied by any sculptor, is striking.

Svetlana Avakyan
Journalist

Թերեզա Միրզոյանի աշխատանքները կերտված են տարբեր նյութերից, պլաստիկ են և զգացմունքային: Թեմաների ու ձևերի բազմազանությամբ հանդերձ՝ հաստատում են մարդկային հիմնարար (ի դեպ՝ փիլիսոփայական) կատեգորիաները՝ կյանք, սեր, քնքշանք և հավատք և այն ամենը, ինչ ուղեկցում է դրանց: Թ. Միրզոյանի բազմաթիվ ստեղծագործություններ այս կամ այն կերպ մեր մտքում ասոցացվում են մայրության թեմայի հետ՝ անկախ նրանից դրանք արտահայտում են սպասում, թախիծ, հույս, թե՛ ուրախություն, դրանք բոլորն էլ բարություն են ճառագում, որն էլ բխում է այս հավերժական և կյանքը հաստատող թեմայից:

Անուշ Տեր-Մինասյան
Ճարտարապետ

Tereza Mirzoyan's sculptures are made from various materials, plastic and emotional, with all the difference in their themes and forms, affirming the most basic human (and philosophical) categories - Life and Love, Tenderness and Faith, and everything that accompanies them. Many of Mirzoyan's works in one way or another are associated in our minds with the theme of motherhood, whether they express anticipation, sadness, hope or joy, they all radiate kindness that emanates from this eternal and life-affirming theme.

Anush Ter-Minasyan
Architect

2002

Առաջին շարքում՝ ձախից աջ. Ռոբերտ Մինասյան, Ռոբերտ Բալայան: Երկրորդ շարքում՝ ձախից աջ. Նունե Թումանյան, Յոլակ Սիմոնյան, Գետիկ Բաղդասարյան, Մարիամ Պետրոսյան, Լևոն Վարդանյան, Գագիկ Ստեփանյան, Գերասիմ Շահվերդյան, Թերեզա Միրզոյան, Խաչատուր Միրիջանյան, Գրիգոր Բաղումյան, Էմին Պետրոսյան:

Front row, left to right: Robert Minasyan, Robert Balayan. Second row, left to right: Nune Tumanyan, Tsolak Simonyan, Getik Baghdasarian, Mariam Petrosyan, Levon Vardanyan, Gagik Stephanyan, Gerasim Shahverdyan, Tereza Mirzoyan, Khachatur Mirjanyan, Grigor Baghumyan, Emin Petrosyan.

Թերեզա Միրզոյանի կարևորագույն ներդրումը մեր մշակույթի մեջ՝ ուսանողների սերունդներն են, որոնք կրում են ոչ միայն ձեռք բերած գիտելիքները, այլ կամա թե ակամա՝ նրա կրակի մի մասնիկը, արվեստի հանդեպ բուռն ու անկեղծ նվիրումը:

Զառա Տեր-Հակոբյան
Լրագրող

The most important contribution of Tereza Mirzoyan to our culture is the generations of students who not only carry the acquired knowledge, but voluntarily or involuntarily - a fraction of her fire, an ardent and sincere devotion to art.

Zara Ter-Akopyan
Journalist

Մի քանի խոսք Թ. Միրզոյանի մասին ՝ որպես նկարիչ: Բավական է նայել նրա ստեղծագործությունների ալբոմը՝ որպեսզի համոզվես, որ նա տաղանդավոր նկարչուհի է, ստեղծագործական առումով շատ ակտիվ, իսկ նրա ստեղծագործական դիպացունը՝ ուղեծիրը շատ լայն: Նա ունի և՛ զուտ մոլբերտային աշխատանքներ, և՛ դեկորատիվ, և՛ մոնումենտալ-դեկորատիվ և բոլորն էլ հետաքրքիր են ու բազմազան: Վերջին շրջանում նա տարվել է ոճավորման հարցով և այս ուղղությամբ հետաքրքիր բացահայտումներ ունի:

Վռամշապուհ Շաքարյան
Արվեստի վաստակավոր գործիչ, պրոֆեսոր

A few words about T. Mirzoyan as an artist. It is enough to look at the album of her works to be convinced that she is a talented artist, that she is creatively very active and the range of her work is very wide. She has small sculptures, decorative, and monumental works - all of them are interesting and diverse. Recently, she has become captivated by matters of style and has had interesting finds concerning it.

Vramshapuh Shakaryan
Honored Artist, Professor

Թերեզա Միրզոյանը բացահայտում է նյութերի գեղարվեստական ինքնատիպությունը, որն առանձնահատուկ գեղարվեստական և գեղագիտական հնչեղություն է հաղորդում քանդակին: Սիլուետի ընդգծվածությունը նրա քանդակների տարբերակիչ գծերից է:

Սոնա Ղազանչյան
Արվեստաբան

Tereza Mirzoyan reveals the artistic uniqueness of materials, giving a special aesthetic sound to the sculpture. Emphasis of the silhouette is one of the distinguishing features of her sculptures.

Sona Ghazanchyan
Art critic

Քանդակների ցանկ

List of Sculptures

◆ Նշված աշխատանքները չեն պահպանվել	These works were lost
◇ Նշված աշխատանքների վայրը անհայտ է	The location of these works are unknown
Համառոտագրություններ	Abbreviations
ՄՀ - Մասնավոր հավաքածու ԳՖ - Գեղարվեստական ֆոնդ (հետազայում՝ Ցուցահանդեսային կենտրոն) ՄՆ - Մշակույթի նախարարություն (ներկայիս՝ Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն)	PC - Private Collection FAF - Fine Arts Fund (Exhibition Center) MC - Ministry of Culture (present Ministry of Education, Science, Culture and Sports)